

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції України та ст. 5 ЦК України акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності, і не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують цивільну відповідальність особи.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку», який набрав чинності 9 січня 2009 р., не скасовує і не пом'якшує цивільної відповідальності особи, а отже, не має зворотної дії в часі

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України
від 12 вересня 2011 р.
(в и т я г)

У грудні 2008 р. А. звернулася до суду з позовом до відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» (згодом — публічне акціонерне товариство «Всеукраїнський Акціонерний Банк»; далі — Банк) про визнання недійсними договорів: кредитного — частково, а додаткового до нього — повністю.

Позивачка зазначила, що 19 жовтня 2007 р. уклала з відповідачем кредитний договір, за яким одержала кредит на суму 50 тис. 803 долари США під 13 % річних на строк до 18 жовтня 2032 р. У цьому договорі, зокрема, було передбачено можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом і встановлено порядок такої зміни. 18 листопада 2008 р. А. отримала з Банку листа з пропозицією змінити розмір процентів за користування кредитом з 13 до 16,5 % з 20 листопада 2008 р. шляхом укладення додаткового договору. Вважаючи таку пропозицію для себе неприйнятною, вона відмовилася від укладення додаткового договору на запропонованих Банком умовах. Однак Банк в односторонньому порядку змінив розмір процентів за користування кредитом. У зв'язку з цим позивачка просила визнати п. 5.1.3 кредитного договору, в якому встановлено порядок зміни розміру процентів за користування кредитом, недійсним через те, що він є дискримінаційним щодо

неї як споживача фінансової послуги і суперечить ст. 18 Закону від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ «Про захист прав споживачів» (далі — Закон № 1023-ХІІ), а також визнати недійсним додатковий договір від 20 листопада 2008 р. з підстав його невідповідності ст. 11 цього Закону та змісту основного договору.

Суворовський районний суд м. Херсона рішенням від 13 жовтня 2009 р. в позові відмовив.

Апеляційний суд Херсонської області рішенням від 23 грудня 2009 р. рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив: п. 5.1.3 укладеного між А. та Банком 19 жовтня 2007 р. кредитного договору і додатковий до нього договір від 20 листопада 2008 р. визнав недійсними.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України як суду касаційної інстанції ухвалою від 11 червня 2010 р. касаційну скаргу Банку відхилила, рішення апеляційного суду залишила без змін.

У заяві про перегляд рішення суду касаційної інстанції Банк, пославшись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, просив скасувати зазначену ухвалу касаційного суду.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені в заяві доводи та перевіrivши матеріали справи, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, апеляційний суд, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, виходив із того, що передбачена в п. 5.1.3 укладеного між сторонами кредитного договору можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом є несправедливою щодо позичальника як споживача фінансової послуги і суперечить статтям 11 та 18 Закону № 1023-XII. Крім того, у ст. 1056¹ ЦК, яка, на думку апеляційного суду, має зворотну дію в часі, зазначено, що умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів в односторонньому порядку є нікчемною.

Однак із висновком суду про зворотну дію в часі ст. 1056¹ ЦК погодитися не можна.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції та ст. 5 ЦК акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності, і не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують цивільну відповідальність особи.

Згідно із Законом від 12 грудня 2008 р. № 661-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку» (далі — Закон № 661-VI), що набрав чинності 9 січня 2009 р., ЦК доповнено ст. 1056¹, у якій встановлено заборону банку змінювати розмір процентів за користування кредитом в односторонньому порядку. Цей Закон не скасовує і не пом'якшує цивільної відповідальності особи, а отже, не має зворотної дії в часі.

Саме такого висновку дійшов суд касаційної інстанції у справі № 6-36681св10, на рішення в якій як на приклад неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права послався в заяві Банк.

Суд установив, що договір, у якому, зокрема, передбачено можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом та встановлено порядок такої зміни, сторони уклали в жовтні 2007 р., тобто до набрання чинності ст. 1056¹ ЦК. Змінився розмір процентів за користування кредитом з ініці-

тиви Банку в листопаді 2008 р. — також до набрання чинності цим Законом.

Апеляційний суд на це уваги не звернув та дійшов помилкового висновку про зворотну дію у часі Закону № 661-VI. Безпідставно погодився з таким висновком і суд касаційної інстанції.

Таким чином, у цій частині суд касаційної інстанції неоднаково застосував одну й ту саму норму матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах і відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК є підставою для скасування постановленої ним ухвали та направлення справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Щодо посилання заявника на неоднакове застосування касаційним судом Закону № 1023-XII, то як на приклади такого застосування він послався на рішення суду касаційної інстанції, у яких зазначено, що цей Закон застосовується до спорів, які виникли з кредитних правовідносин, лише в тому разі, якщо підставою для позову є порушення порядку надання споживачеві інформації про умови отримання кредиту, про типові відсоткові ставки, валютні знижки тощо, які передують укладенню договору. Після укладення договору між сторонами виникають зобов'язальні відносини, тому до спорів щодо виконання такого договору положення Закону № 1023-XII не застосовуються.

Однак у справі, яка розглядається, йдеться про застосування ст. 18 зазначеного Закону при укладенні кредитного договору, а не при його виконанні.

Таким чином, у цій частині посилання заявника не свідчать про неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права.

Що стосується посилання заявника на неоднакове застосування судом касаційної інстанції ст. 651 ЦК, то згідно з рішенням апеляційного суду, з яким погодився суд касаційної інстанції, цієї статті зазначеного Кодексу суд при вирішенні спору не застосував.

Керуючись п. 1 ч. 1 ст. 355, п. 1 ч. 1 ст. 360³ та ч. 1 ст. 360⁴ ЦПК, Верховний Суд України заяву Банку задовольнив: ухвалу колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 11 червня 2010 р. скасував і направив справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Відповідно до ст. 657 ЦК України договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Згідно із ч. 3 ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і нотаріального посвідчення, і державної реєстрації — з моменту державної реєстрації.

Відповідно до ст. 220 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

Правила ст. 220 ЦК України не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки за змістом ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації, є укладеним з моменту його державної реєстрації

РІШЕННЯ

колегії суддів Верховного Суду України від 6 квітня 2011 р.
(в и т я г)

У січні 2007 р. Т.Г. звернувся до суду з позовом до К.Т., К.О. про визнання договорів купівлі-продажу дійсними та визнання права власності.

Позивач зазначив, що 12 липня 2005 р. між ним і К.Т. у простій письмовій формі було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого він набув права власності на квартиру в м. Донецьку, а 20 липня 2005 р. К.Т. і К.О. за договором купівлі-продажу, укладеним у простій письмовій формі, відчужили на його користь іншу квартиру в м. Донецьку.

Пославшись на те, що ці договори укладені без примусу, за взаємною згодою сторін, містять усі істотні умови договору купівлі-продажу та були повністю виконані сторонами, а оскільки він є громадянином Російської Федерації, нечасто буває в Україні, у зв'язку з чим не має можливості зібрати необхідні документи для нотаріального посвідчення зазначених договорів, Т.Г. просив визнати договір купівлі-продажу від 12 липня 2005 р. й договір купівлі-продажу від 20 липня 2005 р. дійсними та визнати за ним право власності на вказані квартири.

Київський районний суд м. Донецька рішенням від 29 січня 2007 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 3 грудня 2009 р., позовні вимоги Т.Г. задовольнив: визнав домашні угоди купівлі-продажу квартир, укладені 12 липня 2005 р. та 20 липня 2005 р., дійсними: визнав за Т.Г. право власності на зазначені

квартири та зобов'язав його зареєструвати право власності в державних органах, що здійснюють реєстрацію нерухомого майна.

У касаційній скарзі Б.О., пославшись на порушення судами норм матеріального й процесуального права, просив скасувати ухвалені у справі судові рішення й передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, дослідивши матеріали справи та перевіривши наведені у скарзі доводи, колегія суддів Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково.

Задовольняючи позовні вимоги Т.Г., суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що договір купівлі-продажу від 12 липня 2005 р. та договір купівлі-продажу від 20 липня 2005 р. були укладені між сторонами за взаємною згодою, містять усі істотні умови, необхідні для договору купівлі-продажу, повністю виконані сторонами, однак оскільки Т.Г. — громадянин Російської Федерації, рідко буває в Україні, у зв'язку з чим не має можливості посвідчити зазначені договори в нотаріальному порядку, то їх слід визнати дійсними на підставі ч. 2 ст. 220 ЦК, а за Т.Г. визнати право власності на відчужене за цими договорами нерухоме майно.

Проте з такими висновками судів погодитись не можна.

Суд установив, що 12 липня 2005 р. між Т.Г. і К.Т. у простій письмовій формі було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого Т.Г. набув права власності на квартиру, а 20 липня 2005 р. К.Т. і К.О. за договором купівлі-продажу, укладеним у простій письмовій формі, відчужили на користь Т.Г. іншу квартиру.

Відповідно до ст. 657 ЦК договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Згідно із ч. 3 ст. 640 ЦК договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і нотаріального посвідчення, і державної реєстрації — з моменту державної реєстрації.

Відповідно до ст. 220 ЦК в разі недодержання сторонами вимоги про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

Правила ст. 220 ЦК не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки за

змістом ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації, є укладеним з моменту його державної реєстрації.

Задовольняючи позовні вимоги Т.Г., суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, на зазначені положення закону уваги не звернув; не визначився щодо характеру спірних правовідносин; не врахував, що договори купівлі-продажу квартир, укладені 12 липня 2005 р. та 20 липня 2005 р., відповідно до ст. 657 ЦК підлягали і нотаріальному посвідченню, і державній реєстрації, тому не можуть бути визнані дійсними на підставі ч. 2 ст. 220 ЦК, а отже, немає підстав для визнання права власності на нерухоме майно, відчужене за цими договорами.

За таких обставин колегія суддів Верховного Суду України визнала, що під час вирішення справи суди неправильно застосували норми матеріального права, а тому постановлені у справі судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні позовних вимог Т.Г.

Керуючись п. 5 ч. 1 ст. 336, ст. 341, ч. 2 ст. 344 ЦПК, колегія суддів Верховного Суду України касаційну скаргу Б.О. задовольнила частково: рішення Київського районного суду м. Донецька від 29 січня 2007 р. та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 3 грудня 2009 р. скасувала; у задоволенні позовних вимог Т.Г. про визнання договорів купівлі-продажу дійсними та визнання права власності відмовила.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Враховуючи особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів, а також те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги

ПОСТАНОВА Іменем України

20 червня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження справу за позовом управління Пенсійного фонду України в Сумському районі Сумської області (далі — управління ПФУ, ПФУ відповідно) до відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на ви-

робництві та професійних захворювань України у м. Суми (далі — відділення Фонду, Фонд відповідно) про зобов'язання вчинити дії, **в с т а н о в и в:**

У квітні 2009 р. управління ПФУ звернулося до суду з позовом до відділення Фонду про зобов'язання відповідача прийняти до відшко-

*Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

дування суми витрат на виплату та доставку державної адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

На виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 р. № 265 «Про деякі питання пенсійного забезпечення» (далі — постанова КМУ № 265) управління ПФУ в березні 2009 р. понесло витрати з виплати та доставки державної адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

Оскільки виплата щомісячної державної адресної допомоги повинна здійснюватися за рахунок коштів відділення Фонду, управління ПФУ просило задовольнити позов.

Постановою Сумського окружного адміністративного суду від 12 червня 2009 р. у задоволенні позову відмовлено.

Постановою Харківського апеляційного адміністративного суду від 9 листопада 2009 р., залишено без змін ухвалою Вищого адміністративного суду України від 3 лютого 2011 р., рішення суду першої інстанції скасовано й ухвалено нове — про часткове задоволення вимог. Відповідача зобов'язано відшкодувати суми витрат управління ПФУ на виплату та доставку адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою, відділення Фонду звернулося із заявою про її перегляд з підстав неоднакового застосування касаційним судом ст. 21 Закону від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (далі — Закон), положень постанови КМУ № 265, Порядку відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних з виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання (затверджено постановою Кабінету Міністрів від 4 березня 2003 р. № 5-4/4; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 травня 2003 р. за № 376/7697).

Перевіривши наведені заявником доводи, Верховний Суд України вважає, що заяву відділення Фонду слід задовольнити з таких підстав.

Суди встановили, що між сторонами справи була проведена щомісячна звірка витрат по особових справах потерпілих, яким за березень 2009 р. виплачено пенсії по інвалідності внаслідок нещас-

ного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсії у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання. В результаті звірки встановлено, що відповідач не прийняв до відшкодування та підписав акт щомісячної звірки з розбіжністю у 30 тис. 942 грн 70 коп. Сума розбіжності складається із суми адресної допомоги особам, яким виплачено такі пенсії.

Вирішуючи спір, суд касаційної інстанції виходив із того, що виплата щомісячної державної адресної допомоги до зазначених вище пенсій повинна здійснюватися відповідачем, а тому залишив постанову апеляційного суду без змін.

Суд касаційної інстанції дійшов зазначеного висновку внаслідок неправильного застосування норм матеріального права.

Так, ст. 1 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР (далі — Основи законодавства) встановлено, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Відповідно до ст. 4 Основ законодавства залежно від страхового випадку є такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; медичне страхування; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; інші види страхування, передбачені законами України. Відносини, що виникають за зазначеними у ч. 1 цієї статті видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, регулюються окремими законами, прийнятими відповідно до цих Основ законодавства.

За пенсійним страхуванням згідно зі змістом ст. 25 Основ законодавства надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення: пенсії за віком, по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного

з роботою, інвалідності з дитинства); пенсії у зв'язку з втратою годувальника, крім передбачених п. 4 цієї статті; медичні профілактично-реабілітаційні заходи; допомога на поховання пенсіонерів. Відповідно до п. 4 ст. 25 Основ законодавства за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення: профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків; пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Пунктом 5 ч. 1 ст. 24 Закону Фонд зобов'язано співпрацювати з фондами з інших видів соціального страхування у фінансуванні заходів, пов'язаних з матеріальним забезпеченням та наданням соціальних послуг застрахованим, у кожному конкретному випадку спільно приймаючи рішення щодо того, хто з них братиме участь у фінансуванні цих заходів.

Перелік соціальних послуг та виплат, які здійснюються та відшкодовуються Фондом, передбачений ст. 21 Закону.

За змістом цієї статті Фонд зобов'язаний у встановленому законом порядку своєчасно та в повному обсязі відшкодовувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження здоров'я, в тому числі пенсії по інвалідності від трудового каліцтва або професійного захворювання та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, у разі настання страхового випадку.

Кабінет Міністрів постановою КМУ № 265 установив, що у разі, коли щомісячний розмір пенсійних виплат (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною та щомісячної доплати до пенсії у зв'язку з втратою годувальника членам сімей шахтарів, смерть яких настала

внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання) не досягає в осіб, яким призначено пенсію у зв'язку з втратою годувальника, на одного непрацездатного члена сім'ї 100 %, на двох — 120 %, на трьох і більше — 150 % прожиткового мінімуму, встановленого законом для осіб, які втратили працездатність, таким особам надається щомісячна державна адресна допомога до пенсії у сумі, що не вистачає до зазначених розмірів. У разі, коли щомісячний розмір пенсійних виплат, державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам, особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною) не досягає прожиткового мінімуму, встановленого законом для осіб, які втратили працездатність, таким особам надається щомісячна державна адресна допомога у сумі, що не вистачає до зазначеного прожиткового мінімуму.

Аналіз наведеної норми дає підстави вважати, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Пунктом 4 постанови КМУ № 265 встановлено, що виплата щомісячної державної адресної допомоги здійснюється за рахунок коштів, з яких виплачується пенсія або державна соціальна допомога.

Вирішуючи питання про те, чи здійснюються ці виплати за рахунок коштів Фонду, необхідно враховувати те, що страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Одним із основних принципів страхування від нещасного випадку є цільове використання коштів. Відповідно до ст. 46 Закону кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не формуються за рахунок Державного бюджету України, не включаються до його складу та використовуються виключно за їх прямим призначенням.

Враховуючи особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів, а також те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання,

Фонд не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги.

Оскільки при вирішенні спору суд касаційної інстанції неправильно застосував норми матеріального права до встановлених у справі обставин, то заяву відділення Фонду слід задовольнити.

З урахуванням наведеного ухвала суду касаційної інстанції підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до цього суду.

Керуючись ст. 243 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву відділення Фонду задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 3 лютого 2011 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про іпотеку» іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 21 березня 2011 р.
(в и т я г)

До Верховного Суду України звернулося товариство з обмеженою відповідальністю «Сіті'ком» (далі — ТОВ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 15 листопада 2010 р. Заява мотивована тим, що суд касаційної інстанції у справі, що розглядається, застосувавши до спірних правовідносин положення ст. 37 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (далі — Закон), погодився з висновком суду першої інстанції про правомірність визнання права власності на майно, що перебуває в іпотеці, за іпотекодержателем. Разом із тим в аналогічній справі за тих самих обставин, застосувавши ті самі положення закону, Вищий господарський суд України, виходячи з положень Закону, дійшов висновку про необґрунтованість вимоги щодо визнання права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін та перевірівши наведені заявником обставини, Верховний Суд України визнав, що заява підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме

майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання.

Іпотечним договором від 24 жовтня 2007 р. № 7491/1007, укладеним між сторонами, було встановлено право іпотекодержателя звернути стягнення на предмет іпотеки відповідно до чинного законодавства України у разі, коли в момент настання терміну виконання зобов'язань, забезпечених іпотекою за цим договором, вони не будуть виконані чи будуть виконані неналежним чином. Якщо аукціон (публічні торги) з реалізації предмета іпотеки оголошено таким, що не відбувся, іпотекодержатель може залишити предмет іпотеки за собою без згоди на це іпотекодавця за початковою ціною, що була виставлена на аукціоні (публічних торгах).

Позивач не здійснив відповідних дій щодо реалізації предмета іпотеки згідно з умовами зазначеного договору.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про правомірність задоволення вимоги публічного акціонерного товариства «Банк «Фінанси та Кредит» щодо визнання

права власності на предмет іпотеки не ґрунтується на вимогах чинного законодавства.

За таких обставин Верховний Суд України, керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, заяву ТОВ

задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 15 листопада 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Право учасників господарських відносин встановлювати інші, ніж передбачено ЦК України, види забезпечення виконання зобов'язань визначено ч. 2 ст. 546 зазначеного Кодексу, що узгоджується зі свободою договору, встановленою ст. 627 ЦК України, коли сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

До Верховного Суду України звернулося закрите акціонерне товариство «Київстар Дж.Ес.Ем.» (далі — ЗАТ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 3 березня 2010 р. Заява мотивована тим, що суд касаційної інстанції у справі, що розглядається, застосувавши до спірних правовідносин ст. 546, ч. 3 ст. 549 ЦК, дійшов висновку про те, що п. 8.3 договору генерального підяду на будівництво об'єктів ЗАТ від 15 травня 2006 р. № ГП 01/2006 (далі — договір підяду) про нарахування догвірної санкції у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання не відповідає чинному законодавству і суперечить визначенню понять «штраф» та «пеня», принципам розумності та справедливості договору і порушує права та інтереси відповідача. Водночас в аналогічних справах за таких самих обставин, застосувавши ті самі норми матеріального права, Вищий господарський Суд України дійшов протилежних висновків про те, що договірні санкція, яка нараховується у відсотках за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, відповідає вимогам закону.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін, перевіривши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків згідно з п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК є договір, який за ч. 1 ст. 629 зазначеного Кодексу є обов'язковим для виконання сторонами.

Суди встановили, що ЗАТ і товариство з обмеженою відповідальністю «Хімзахист» уклали договір підяду та відповідні додаткові угоди до нього.

Зазначеним договором передбачено виконання підрядником комплексу робіт «під ключ» з будівництва об'єктів замовника та/або монтажу базових станцій на таких об'єктах; за окремими додатками і в обумовлені цим договором строки (п. 1.1) замовник зобов'язується надати підряднику необхідні для якісного і своєчасного виконання робіт вихідні дані (технічне завдання) (п. 2.1.1). Роботи виконуються у строки, визначені у додаткових угодах до договору підяду (п. 4.1), а перед початком робіт підрядником сторони складають і підписують додаткову угоду до договору з визначенням обсягів, строків і порядку їх виконання та вартості (п. 5.1).

За порушення з вини підрядника передбачених додатковими угодами до договору підяду строків виконання робіт замовник має право нарахувати йому договірну санкцію в розмірі 0,1 % від вартості невиконаних або неналежно виконаних робіт за кожний день прострочення їх належного виконання (п. 8.3).

У ч. 1 ст. 216 та ч. 2 ст. 217 ГК передбачено господарсько-правову відповідальність учасників господарських відносин за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором, у вигляді відшкодування збитків, штрафних санкцій та оперативного-господарських санкцій.

Якщо розмір штрафних санкцій законом не визначено, санкції застосовуються у розмірі, передбаченому договором (ч. 4 ст. 231 ГК).

Відповідно до вимог ст. 199 зазначеного Кодексу виконання господарських зобов'язань забезпечується заходами захисту прав та відповідальності учасників господарських відносин, передбаченими

цим Кодексом та іншими законами. За погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які звичайно застосовуються у господарському (діловому) обігу.

До відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин застосовуються відповідні положення ЦК.

Право учасників господарських відносин встановлювати інші, ніж передбачено ЦК, види забезпечення виконання зобов'язань визначено ч. 2 ст. 546 зазначеного Кодексу, що узгоджується зі свободою договору, встановленою ст. 627 ЦК, коли сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Отже, суб'єкти господарських відносин при укладенні договору наділені законодавцем правом забезпечувати виконання господарських

зобов'язань шляхом установаження окремого виду відповідальності — договірної санкції за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, зокрема, передбаченої п. 8.3 договору підряду, що не суперечить законодавству.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про неправильне застосування сторонами договірної санкції у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, про яке зазначено в п. 8.3 договору підряду, є помилковим і суперечить вимогам законодавства.

За таких обставин Верховний Суд України, керуючись статтями 111²⁴, 111²⁵ ГПК, заяву ЗАТ задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 3 березня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відмова суду першої інстанції у задоволенні клопотання підсудного про виклик у судове засідання свідка з метою з'ясування обставин справи визнана Європейським судом з прав людини порушенням вимог статей 5 і 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а тому з цих підстав судові рішення скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 4 липня 2011 р.
(в и т я г)

Червонозаводський районний суд м. Харкова вироком від 19 липня 2004 р. засудив К.Д., 1984 р.н., уродженця та мешканця м. Харкова, громадянина України, такого, що не має судимості, за ч. 2 ст. 307 КК на п'ять років позбавлення волі з конфіскацією всього майна.

За вироком суду К.Д. визнано винуватим і засуджено за незаконне придбання, перевезення та зберігання особливо небезпечних наркотичних засобів з метою збуту, а також збут особливо небезпечних наркотичних засобів у місці, що призначене для проведення навчальних заходів, за таких обставин.

11 травня 2003 р. приблизно о 15 год. К.Д. незаконно придбав у невстановленої слідством особи особливо небезпечний наркотичний засіб — марихуану, яку переніс до себе додому в квартиру, де зберігав з метою збуту.

16 травня 2003 р. приблизно об 11 год. засуджений незаконно збув Ш. за 20 грн 4,05 г цього наркотичного засобу, після чого його затримали працівники міліції.

Того ж дня за місцем проживання К.Д. працівники міліції виявили та вилучили п'ять пакетів із особливо небезпечним наркотичним засобом — марихуаною, загальною масою 20,84 г, яку він незаконно зберігав з метою збуту.

Апеляційний суд Харківської області ухвалою від 29 липня 2005 р. вирок місцевого суду змінив, а на підставі ст. 75 КК звільнив К.Д. від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком на три роки із покладенням на нього обов'язків, передбачених ст. 76 КК.

Верховний Суд України ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах від 25 квітня 2006 р. відмовив у задоволенні касацій-

них скарг захисників, у яких вони, пославшись на незаконність засудження К.Д. та фальсифікацію матеріалів кримінальної справи, просили скасувати вирок місцевого суду та ухвалу суду апеляційної інстанції, а справу закрити на підставі п. 1 ч. 1 ст. 6 КПК у зв'язку з відсутністю події злочину.

Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд) рішенням у справі від 21 жовтня 2010 р. «Корнев і Карпенко проти України», яке набуло статусу остаточного 21 січня 2010 р., констатував порушення п. 3 ст. 5 та п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

У заяві К.Д. та захисник, пославшись на рішення Європейського суду, просили перевірити законність та обґрунтованість вироку Червонозаводського районного суду м. Харкова від 19 липня 2004 р., ухвали Апеляційного суду Харківської області від 29 липня 2005 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2006 р., а також їх скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд.

Прохання вони мотивували тим, що Європейський суд у справі «Корнев і Карпенко проти України» визнав порушення вимог п. 3 ст. 6 Конвенції внаслідок того, що національні суди відмовили К.Д. у допиті свідка Ш., що була єдиною особою, яка могла підтвердити, що саме від нього отримала наркотичні засоби, які згодом вилучили працівники міліції, а також заперечити факт провокації злочину, що призвело до істотного порушення права на захист.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 2 червня 2011 р. справу щодо К.Д. допустив до провадження Верховним Судом України.

Ухвалою судді Верховного Суду України від 9 червня 2011 р. відповідно до ч. 1 ст. 400¹⁹ КПК у цій справі відкрито провадження з метою її розгляду Верховним Судом України.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення заступника Генерального прокурора України, який висловив думку про необхідність задоволення заяви та скасування судових рішень з направленням справи на новий судовий розгляд, перевіряючи матеріали, додані до заяви, матеріали кримінальної справи та обговоривши доводи, зазначені в заяві, Верховний Суд України дійшов висновку про необхідність її задоволення з таких підстав.

Як убачається з постанови про проведення оперативної закупки наркотичних засобів від 16 травня 2003 р., її проведення було доручено громадянці Ш. під вигаданими прізвищем, ім'ям та по батькові.

Згідно з актом огляду покупця перед проведенням оперативної закупки працівники міліції оглянули Ш. та вручили їй гроші в сумі 20 грн однією купюрою.

За протоколом огляду та вилучення після проведення оперативної закупки у Ш. було виявлено та вилучено паперовий згорток з подрібненою речовиною рослинного походження зеленого кольору.

27 травня 2003 р. Ш. допитали як свідка. Вона дала свідчення про те, що 16 травня 2003 р. її запросили працівники міліції для проведення оперативної закупки наркотичного засобу — марихуани у К.Д. З цією метою їй було вручено 20 грн однією купюрою. Після цього приблизно об 11 год. згідно з попередньою домовленістю вона зустрілася біля корпусу Української державної академії залізничного транспорту з К.Д., який запропонував придбати у нього коноплю. Вона передала йому 20 грн, які їй вручили працівники міліції, а К.Д. передав їй білий паперовий пакет, і вони розійшлися. Відразу до неї підійшли працівники міліції та в присутності понятих вилучили придбаний наркотичний засіб. За фактом вилучення було складено протокол, у якому вона та поняті поставили свої підписи, а вилучений пакет було опечатано.

Слідчий у справі написав довідку, в якій зазначив, що дані стосовно Ш. на підставі ст. 52³ КПК не підлягають розголошенню, і вона не може бути викликана в судове засідання як свідок.

У додатках до обвинувального висновку Ш. не була внесена до списку осіб, які підлягають виклику в судове засідання.

16 грудня 2003 р. в судовому засіданні К.Д. заперечував свою причетність до збуту наркотичних засобів і дав показання про те, що 16 травня 2003 р. біля корпусу Української державної академії залізничного транспорту він зустрічався зі знайомою студенткою М., яку він знав останні три роки. Саме після зустрічі з цією особою його затримали працівники міліції та примусили покласти собі до кишені 20 грн, а також обмовити себе та визнати вину у вчиненні інкримінованого йому злочину.

З метою перевірки таких показань К.Д. заявив клопотання про виклик у судове засідання свідків М. та Ш. У задоволенні цього клопотання суд відмовив, пославшись при цьому на постанову прокуратури від 15 вересня 2003 р. за результатами перевірки заяви К.Л. про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції.

Пізніше показання свідка Ш. були оголошені в судовому засіданні в порядку, передбаченому

ст. 306 КПК, та покладені судом в основу обвинувального вироку щодо К.Д.

Постановивши, що в цій справі мало місце порушення п. 3 ст. 6 Конвенції, Європейський суд у мотивувальній частині рішення зазначив, що він не переконався в тому, що заявникові надали адекватну і належну можливість заперечити показання, на яких ґрунтувалось його засудження.

У п. 56 свого рішення Європейський суд зазначив, що показання свідка Ш. були вагомими для вирішення справи, оскільки вона була єдиною особою, яка безпосередньо брала участь у купівлі наркотиків у заявника і могла засвідчити, що він продав їй наркотики. Суд також зауважив, що заявникові та його захиснику не надали можливості допитати цього свідка на тому чи іншому етапі провадження, навіть як анонімного свідка, і самі національні суди обґрунтовували свої висновки у справі на письмових показаннях, які вона дала на етапі досудового слідства. У рішенні звернуто увагу на те, що органи влади не заявляли про необхідність забезпечити баланс інтересів різних осіб, яких це стосувалося, і, зокрема, інтересів свідка Ш.

Відповідно до положень ч. 2 п. «а» та ч. 3 п. «а» Закону від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» додатковими заходами

індивідуального характеру з метою забезпечення відновлення порушених прав стягувача є відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції. Таке відновлення здійснюється, зокрема, шляхом повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі.

Виходячи із зазначених фактичних та правових підстав, Верховний Суд України дійшов висновку, що постановлені в кримінальній справі судові рішення щодо К.Д. не можуть залишатися в силі, а підлягають скасуванню. Враховуючи стадію провадження, на якій було допущено зазначене порушення, а також те, що воно може бути виправлене під час розгляду справи по суті судом першої інстанції, справа підлягає направленню на новий судовий розгляд.

На підставі викладеного, керуючись статтями 400¹², 400²¹, 400²² КПК, Верховний Суд України ухвалив: заяву К.Д. та його захисника задовольнити; вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 19 липня 2004 р., ухвали Апеляційного суду Харківської області від 29 липня 2005 р. та колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2006 р. щодо К.Д. скасувати, а справу щодо нього направити на новий судовий розгляд.

Верховний Суд України, переглядаючи судові рішення у кримінальній справі щодо Д. за заявою захисника, відмовив у задоволенні заяви, оскільки немає неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 4 липня 2011 р.
(в и т я г)*

Апеляційний суд Луганської області вироком від 14 серпня 2003 р. засудив Д.: за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 11 років з конфіскацією всього майна; за ч. 4 ст. 187 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк дев'ять років з конфіскацією всього майна.

На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів Д. визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 11 років з конфіскацією всього майна, яке є її власністю. Прийнято рішення щодо цивільного позову, речових доказів і судових витрат.

Цим же вироком засуджено Б. за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК.

Згідно з вироком Д. і Б. визнано винними у вчиненні за попередньою змовою між собою розбійного нападу та умисного вбивства Ч. з корисливих мотивів за таких обставин.

Знаючи, що Ч. має гроші та цінне майно, Б. і Д. на пропозицію останньої вирішили вчинити розбійний напад на потерпілого, заволодіти його майном та умисно вбити його з корисливих мотивів, спільно розробили план вчинення злочинів і розподілили між собою завдання.

Діючи за планом, Б. і Д. 28 грудня 2002 р. приблизно о 21 год. прийшли до місця проживання Ч. у квартиру, де почали разом із потерпілим вживати спиртні напої. Згідно з домовленістю Д. відвернула увагу Ч., а Б., щоб отруїти, підсипав йому

в бокал зі спиртним завчасно придбані пігулки клофеліну, які не подіяли. Після цього Д., реалізуючи спільний з Б. план, запросила Ч. до спальної кімнати для вступу з ним в інтимний зв'язок і вони розмістилися так, щоб Б. мав можливість нанести Ч. удари по голові порожньою пляшкою з-під шампанського, що він і зробив, двічі вдаривши потерпілого.

Ч. став підводитися з ліжка й чинити опір Б. Тоді останній з метою умисного вбивства потерпілого поранив його ножом, якого він спеціально приніс із собою, в область розташування життєво-важливих органів, від чого Ч. помер, а Б. та Д. заволоділи майном потерпілого загальною вартістю 5 тис. 775 грн 6 коп., що становить великий розмір, і зникли з місця події.

Причиною смерті Ч. стали численні проникаючі колото-різані рани, що супроводжувалися значною крововтратою.

На зазначений вирок засуджена Д. подала касаційну скаргу, в якій вона заперечувала наявність між нею та Б. попередньої змови про вбивство Ч. з метою заволодіння його майном і стверджувала, що дії, спрямовані на позбавлення життя останнього, Б. вчинив самостійно. У зв'язку з цим Д., пославшись, зокрема, на неналежну оцінку доказів та неправильну кваліфікацію її дій судом, просила вирок стосовно неї скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд. Такі доводи містилися також у доповненні до касаційної скарги засудженої, поданому захисником.

Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалою від 26 серпня 2010 р. касаційну скаргу засудженої Д. залишила без задоволення, а вирок щодо неї — без змін.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 30 травня 2011 р. кримінальну справу щодо Д. допустив до провадження Верховним Судом України за заявою захисника про перегляд постановлених у цій справі вироку Апеляційного суду Луганської області від 14 серпня 2003 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 26 серпня 2010 р. щодо Д.

У заяві захисник просила вирок апеляційного суду та ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо Д. скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції. Як на підставу для перегляду зазначених судових рішень вона послалася на невідповідність викладених у вирокі апеляційного суду висновків фактичним обставинам справи та неоднакове застосування судом касаційної інстан-

ції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

Також на обґрунтування своїх вимог, даючи аналіз доказам у справі, захисник стверджувала про відсутність між Б. та Д. попередньої змови на умисне вбивство Ч. з корисливих мотивів. Вона припускала, що між засудженими існувала попередня змова про вчинення розбійного нападу на Ч., але в такому випадку, як зазначила захисник, з боку Б. мав місце ексцес виконавця, оскільки він вийшов за межі домовленості з Д. і його дії з позбавлення життя потерпілого не були спричинені її умислом.

При цьому захисник послалась на ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 березня 2001 р., якою було скасовано вирок Апеляційного суду Луганської області від 5 жовтня 2000 р. щодо С. Р. у частині засудження його за підпунктами «а», «і» ст. 93 КК 1960 р. за відсутністю в його діях складу злочину, а з того самого вироку щодо С.С. було виключено обвинувачення за п. «і» ст. 93 зазначеного Кодексу. У цьому випадку, як зазначила захисник, пославшись на ухвалу суду касаційної інстанції, колегія суддів визнала, що С.Р. не мав умислу на позбавлення життя потерпілого, а його співучасник С.С. вийшов за межі домовленості про вчинення розбійного нападу, тобто з боку С.С. мав місце ексцес виконавця.

Захисник вважала, що у випадку вчинення злочину С.Р. та С.С. і у випадку вчинення злочину Б. та Д. мали місце подібні суспільно небезпечні діяння, проте в останньому випадку суд касаційної інстанції прийняв протилежне рішення.

Заслухавши суддю-доповідача, думку заступника Генерального прокурора України, який вважав, що заява захисника про перегляд вироку Апеляційного суду Луганської області від 14 серпня 2003 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 26 серпня 2010 р. щодо Д. не підлягає задоволенню, перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в заяві, Верховний Суд України вирішив, що в задоволенні заяви необхідно відмовити.

Згідно зі ст. 400¹¹ КПК Верховний Суд України переглядає судові рішення у кримінальних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Відповідно до ч. 1 ст. 400¹² КПК підставами для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, Верховним Судом України є: 1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покаран-

ня та від кримінальної відповідальності), що протягло ухвалення різних за змістом судових рішень; 2) встановлення міжнародною установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Перегляд судових рішень у кримінальних справах з інших підстав, у тому числі й з мотивів невідповідності викладених у цих судових рішеннях висновків суду фактичним обставинам справи, про що йдеться у заяві захисника, не належить до компетенції Верховного Суду України при розгляді ним кримінальної справи у порядку, передбаченому гл. 32¹ КПК.

Отже, вирішуючи питання про наявність підстави для перегляду судових рішень у кримінальних справах, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК, Верховний Суд України виходить із обставин, установлених судом, який розглянув справу, і викладених у судовому рішенні, що набрало законної сили.

Як установив апеляційний суд і зазначив у вирокі щодо Б. та Д., залишеному без змін касаційним судом, між засудженими мала місце попередня змова на вчинення злочинів щодо потерпілого Ч.

Згідно з ч. 2 ст. 28 КК злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

У випадку вчинення злочинів Б. і Д. апеляційний суд визнав, і з цим погодився суд касаційної інстанції, що вони на пропозицію останньої заздалегідь домовилися вчинити розбійний напад на Ч., під час якого вирішили його вбити для заволодіння його майном, разом розробили детальний план спільного вчинення зазначених злочинів, узгодили місце, час і спосіб їх вчинення, розподілили між собою завдання. Під час реалізації свого злочинного плану Б. та Д. діяли як співвиконавці й кожен із них виконував покладені на нього завдання. Те, що при цьому дії, безпосередньо спрямовані на позбавлення життя потерпілого, вчинив особисто Б., не виключає відповідальності Д. за умисне вбивство, оскільки ці дії були передбачені під час домовленості між ними.

Тому, розглядаючи кримінальну справу щодо Д. у касаційному порядку, касаційний суд визнав правильною кваліфікацію її дій апеляційним судом за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК, які передбачають відповідальність за злочини, вчинені нею за попередньою змовою з Б.

У випадку засудження С.С. та С.Р. апеляційний суд дійшов висновку, що вони за поперед-

нім зговором між собою вчинили розбійний напад на водія таксі П. і умисно вбили його з корисливих мотивів.

Касаційний суд, розглянувши кримінальну справу щодо С.С. та С.Р. у касаційному порядку, погодився з висновком апеляційного суду про те, що засуджені були у зговорі щодо нападу на потерпілого П. з метою заволодіння його майном, але висновок про наявність між ними попереднього зговору на вчинення умисного вбивства потерпілого після розбійного нападу на нього визнав таким, що не ґрунтується на матеріалах справи.

Як зазначено у ухвалі суду касаційної інстанції щодо С.С. та С.Р., жодного разу, як на попередньому слідстві, так і в судовому засіданні, засуджені не визнавали факт зговору на подальше після розбою вбивство потерпілого і будь-яких доказів, які б свідчили про момент виникнення зговору на вбивство, подальші після розбою наміри, погрози з боку С. Р., дії останнього, що належать до об'єктивної сторони вбивства, та єдність умислу, у вирокі не зазначено. Оскільки співучасник злочину не може нести відповідальність за вчинення виконавцем більш тяжкого злочину, про який вони не домовлялися, дії С.С., який позбавив життя П., касаційний суд розцінив як ексцес виконавця і визнав, що С.Р. має нести відповідальність за вчинення злочину лише в межах зговору, тобто за розбійний напад.

За таких обставин вирок апеляційного суду в частині засудження С.Р. за підпунктами «а», «і» ст. 93 КК 1960 р., які передбачали відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів, вчинене за попереднім зговором групою осіб, касаційний суд скасував за відсутністю в його діях складу злочину, а справу в цій частині закрав.

Таким чином, суспільно небезпечні діяння, за які засуджено Б. і Д. й ті, за які засуджено С.С. і С.Р., не є подібними. У першому випадку між співучасниками мала місце попередня змова на вчинення умисного вбивства потерпілого, а в другому — змови про таке не було і дії особи щодо позбавлення життя потерпілого мали характер ексцесу виконавця, оскільки виходили за межі домовленості з іншим співучасником та не охоплювали його умислом.

Отже, зазначені в заяві захисника твердження про те, що суд касаційної інстанції допустив неоднакове застосування одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, — безпідставні.

На підставі викладеного, керуючись статтями 400¹¹, 400²⁰, 400²¹, 400²³ КПК, Верховний Суд України постановив: відмовити в задоволенні заяви захисника.